

Riktlinjer för att motverka mutor, korruption och andra otillbörliga förmåner

1. Inledning

Riktlinjerna gäller som ett komplement till Svalövs kommuns policy för att motverka mutor, korruption och andra otillbörliga förmåner.

Riktlinjerna gäller för samtliga förtroendevalda, anställda, uppdragstagare och konsulter i Svalövs kommun. Riktlinjerna gäller även för gåvor och förmåner mellan de olika nämnderna och bolagen inom den kommunala koncernen.

Personalsociala åtgärder, det vill säga hanteringen av personalförmåner för kommunens anställda från arbetsgivaren, omfattas inte av riktlinjerna.

2. Begreppsbeskrivning och gällande rätt

Tagande av muta (mutbrott) begås när en arbetstagare eller uppdragstagare för sin egen eller för någon annans räkning tar emot en muta eller annan otillbörlig belöning för utövningen av sin anställning eller uppdrag. Att begära en muta eller godta ett löfte om en muta är också mutbrott. Samma regler gäller för situation där gärningen begåtts innan eller efter en anställnings eller uppdrags ingående respektive avslutande.

Givande av muta (bestickning) innebär att en person lämnar, utlovar eller erbjuder en otillbörlig förmån till en arbets- eller uppdragstagare.

Tagande och givande av muta som innebär missbruk av eller angrepp på särskilt ansvarsfull ställning såsom vid myndighetsutövning eller vid större offentliga upphandlingar döms som *grovt tagande av muta/grovt givande av muta*. Detsamma gäller när mutan avsett ett betydande värde eller om det utövats systematiskt och i större omfattning.

Om någon skulle ta emot, godta ett löfte om eller begära en otillbörlig förmån för att påverka annans beslut eller åtgärd vid myndighetsutövning eller offentlig upphandling kan denna även dömas till *handel med inflytande*. Detsamma gäller den som lämnar, utlovar eller erbjuder någon en otillbörlig förmån med motsvarande syfte.

Vem kan straffas för mutbrott?

Den som är anställd eller som utövar uppdrag i kommunen eller dess bolag kan dömas för tagande och givande av muta. Reglerna omfattar alla arbetstagare, oavsett om de är anställda i offentlig eller privat tjänst och oberoende av befattning eller anställningsform. Uppdragstagare innefattar exempelvis förtroendevalda i kommunala nämnder och styrelser.

Påföljden för tagande respektive givande av muta är böter eller fängelse i högst två år. Vid grova mutbrott är påföljden fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Därutöver kan den dömda eventuellt dömas att betala skadestånd. Svalövs kommun ser som arbetsgivare allvarligt på mutbrott och andra oegentligheter. Eventuella mutbrott kan ses som ett brott mot anställningsavtalet och leda till arbetsrättsliga åtgärder.

3. Otillbörlig eller tillbörlig förmån

En förutsättning för straffansvar är att förmånen ska vara otillbörlig. Det finns ingen tydlig definition av begreppet utan gränsen mellan tillbörlig och otillbörlig är flytande och bestäms efter en samlad bedömning av omständigheterna. Faktorer som kan vägas in är till exempel kopplingen mellan förmånen och tjänsteutövningen samt förmånens beskaffenhet och värde. Det finns inget krav på att förmånen ska ha lett till faktisk påverkan utan det räcker att man objektivt sett skulle kunna tänkas bli påverkad av förmånen.

Vid en bedömning ställs särskilt höga krav på anställda i den offentliga sektorn. Synnerligen strängt ser man på integritetskänsliga situationer såsom myndighetsutövning och offentlig upphandling.

Särskild försiktighet bör även iaktas vid personlig vänskap. Kraven på saklighet och opartiskhet måste alltid beaktas. Anställd och förtroendevald ska i dessa situationer särskilt uppmärksamma om frågor om jäv aktualiseras, framförallt i handläggnings- och beslutssituationer.

Frågor som du alltid bör ställa dig om du erbjuds något av en utomstående part är:

Följande kontrollfrågor¹ kan användas för att ta ställning till om något är otillbörligt eller inte. Den som är offentliganställd bör betrakta varje förmån som otillbörlig om den kan misstänkas påverka tjänsteutövningen. Vid minsta tveksamhet är det alltid bättre att tacka nej till erbjudandet.

- Är detta en förmån och varför erbjuds den mig?
- Finns det en koppling mellan förmånen och min tjänsteutövning?
- Hur är förmånen beskaffad och vad är den värd?
- Vilket inflytande har jag på min arbetsgivares relation med den som erbjuder förmånen?

4. Riktlinjer

I följande avsnitt ges ett antal exempel där tagande och givande av muta kan bli aktuellt och där man bör vara särskilt försiktig som anställd i kommunen. Observera att det kan finnas fler tillfällen än de som anges nedan där tagande och givande av muta kan bli aktuellt.

Några typiska situationer där man bör tänka sig noga för är inför erbjudanden om gåvor, testamentsförordnanden, rabatter, provisioner, måltider, konferenser, resor, fritidserbjudanden, tjänster eller krediter, men även mer dolda förmåner som exempelvis inköp till "självkostnadspris".

Det kan upplevas oartigt eller obekvämt att tacka nej till en förmån. Enklarest är att vänligt men bestämt tacka nej med hänvisning till dessa regler.

"Tack, men vi i kommunen har regler som förbjuder mig att ta emot gåvor"

Måltider och julluncher

Vid erbjudande om att bjudas på måltider av utomstående bör man generellt tacka nej, om inte måltiden har ett naturligt samband med uppdraget och är en normal arbetslunch eller motsvarande. Ett sådant samband kan finnas om den

¹ SKR:s skrift "Om mutor och jäv - vägledning för anställda i kommuner, landsting och regioner"

anställda har till uppgift att skapa eller behålla affärskontakter. Om till exempel en byggherre eller entreprenör vill visa ett i sammanhanget relevant projekt och bjuda på en enklare måltid är detta normalt tillåtet. Måltiden får dock inte vara det primära syftet med sammankomsten. Julluncher av annat än traditionellt slag, i synnerhet sådana där lunchen fortsätter med nöjesaktiviteter eller där äkta hälft eller sambo och barn får delta, bör betraktas som otillbörliga. Försiktighet bör iakttas vid ofta återkommande representation mot en och samma person eller grupp av personer. Är äkta hälft/sambo/barn medbjuden ökar risken för att förmånen ska anses otillbörlig.

Under pågående upphandling bör särskild restriktivitet med att låta sig utsättas för påverkan från tilltänkt leverantör till exempel genom att bli bjuden på måltider iakttas, här råder därför nolltolerans.

Exempel: Två tullassistenter lät sig bjudas på mat och öl av stewarden på en färja. De fick även handla obeskattade varor. Tullassistenterna dömdes för mutbrott (tagande av muta) och stewarden för bestickning (givande av muta).

Kundträffar

Om ett utomstående företag som kommunen handlar med bjuder på en kundträff är det normalt tillåtet att delta om syftet med träffen är att utbyta information. Om det vid träffen förekommer viss underhållning och bjuds på enklare förtäring innebär det inte att kundträffen automatiskt är att anse som muta. Det är dock viktigt att huvudsyftet med träffen är att ge information, inte vara en nöjeställning.

Studieresor, kurser och seminarier

Resor som har ett naturligt samband med tjänsteutövning har generellt sett ansetts vara straffria att delta i. Enligt lagförarbetena kan det mera sällan anses tillbörligt att en anställd i offentlig sektor bjuds på en studieresa som omfattar mer än en dag. För att vara tillbörlig måste en sådan resa vara seriöst upplagd och ovidkommande nöjesarrangemang får i princip inte förekomma. Inbjudan skall vara riktad till arbetsgivaren och denne har att välja ut de personer som deltar.

Exempel: Ett byggföretag hade som tradition att regelbundet bjuda kommunaltjänstemän på båtresa till Helsingfors för att "förkorta beslutsvägarna". Resorna var huvudsakligen nöjesresor även om vissa studiemoment förekom. Representanter för byggföretaget dömdes för bestickning (givande av muta) och tjänstepersonerna dömdes för mutbrott (tagande av muta).

Gåvor

Lagstiftningen anger inte några värdegränser för när gåvor eller förmåner är att anse som otillbörliga. Värdet har dock stor betydelse när man skall bedöma om en gåva är otillbörlig eller inte. Har gåvan endast obetydligt värde som till exempel en almanacka eller en penna kan den knappast vara ägnad att påverka mottagaren och följaktligen inte vara otillbörlig.

Gåvor utan koppling till enskilda händelser och av mindre värde, t.ex. julgåvor kan undantagsvis accepteras. Det är aldrig tillåtet att ta emot en gåva i form av kontanter. När det gäller sprit, dyrbara delikatesser och liknande presenter bör man visa stor försiktighet. Sådana gåvor är som regel att anse som otillbörliga. Personer som ingår i gruppen särskilt integritetskänsliga (den som är verksam inom myndighetsutövning, upphandling eller inom vårdsektorn) måste dock iakttä en större restriktivitet och gåvor oavsett värde bör undvikas.

Gåvor till lärare som har samlats in från en grupp elever eller föräldrar är generellt acceptabelt att ta emot om de är av ett mindre värde. Även i dessa fall bör större försiktighet visas vid gåvor så som kontanter, sprit eller dyrbara delikatesser. Gåvor från en enskild elev eller förälder bör undvikas i de skolformer där betygsättning förekommer.

Exempel: En tjänsteman på Naturvårdsverket fick en flaska whisky och en flaska konjak i 50-årspresent av ett företag som tillverkade kemiska bekämpningsmedel. Gåvan ansågs otillbörlig och tjänstemannen dömdes för mutbrott.

Exempel: Ett kommunalråd uppvaktades på sin 60-årsdag med ett presentkort på 1000 kr av ett i kommunen verksamt privat byggföretag. Kommunalrådet dömdes för mutbrott (tagande av muta) och direktören för byggföretaget dömdes för bestickning (givande av muta).

Tjänster

En muta kan även bestå i sidoleveranser av varor och tjänster från huvudmannens leverantör eller att få en tjänst utförd, till exempel reparation av bil eller hus.

Exempel: En byggnadsinspektör dömdes för mutbrott efter att ha fått arbeten utförda på sin privata fastighet av ett byggföretag, som var engagerat i kommunala projekt där inspektören var kontrollant.

Gåvor och testamentsförordnanden i samband med vård

För anställda inom äldreomsorg, hälso- och sjukvård samt LSS är det särskilt viktigt att sätta gränser vid gåvor och liknande. Personalen bör under inga förhållanden ta emot penninggåvor även om det rör sig om små belopp. Gåvor med realiserbart ekonomiskt värde, till exempel smycken, prydnadsföremål, konstverk och liknande, är inte heller tillåtet att ta emot annat än om värdet är ringa.

En anställd kan undantagsvis ta emot en gåva av trivselkaraktär och av ringa värde - blommor, kakor, chokladask och liknande – om det kan upplevas som stötande att den anställde avvisar gåvan och under förutsättning att gåvan blir tillgänglig för hela personalen vid en enhet/arbetsplats. Det kan vara olämpligt att ta emot flera gåvor från en och samma brukare även om varje gåvas värde är ringa.

Om en vårdare eller annan anställd inom äldreomsorg, hälso- och sjukvård eller LSS-vård får veta att en brukare eller vårdtagare planerar att testamentera egendom till honom eller henne skall vårdaren omedelbart klagöra för testatorn (vårdtagaren) att han eller hon inte får ta emot förordnandet. Den anställde bör avhålla sig från varje handlande som av testatorn kan uppfattas som ett samtycke till förordnandet. Om en brukare eller vårdtagare trots detta testamenterar något till den anställda ska den anställde informera sin närmsta chef om situationen. Personalen får inte heller påverka en vårdtagare att upprätta ett testamente till förmån för någon annan.

Exempel: En anställd inom hemtjänsten tjänstgjorde hos ett äldre par och fick veta att hon satts in som testamentstagare till halva kvarlåtenskapen. Eftersom hon var medveten om att hon fanns med i testamentet och bland annat var närvarande när testamentet skrevs på dömdes den anställde för mutbrott och hennes del i testamentet förverkades.

Rabatter och lån

Som anställd ska man inte ta emot rabatter, följderbudande eller lån som inte riktar sig till samtliga anställda i kommunen. Rabatter inom ramen för en personalförening kan dock inte betraktas som otillbörliga, så länge alla anställda i kommunen har möjlighet att delta i föreningen.

Exempel: Ett företag erbjöd arbetstagare som beställde varor för mer än ett visst belopp för sin arbetsgivares räkning en freestyle som var värd 298 kronor. Företagets representanter dömdes för bestickning (givande av muta).

Övriga erbjudanden, bonuspoäng m.m.

Det kan förekomma att anställda i kommunen får erbjudanden i tjänsten om att fritt eller till subventionerat pris delta i olika evenemang på fritiden. Det kan vara fråga om att resa, låna en sportstuga/segelbåt eller om aktiviteter som till exempel golftävlingar. Sådana erbjudanden ska som regel avböjas.

Olika slags bonuserbjudanden såsom flygbonuspoäng för tjänsteresor och liknande skall endast användas i tjänsten.

5. Rutiner vid situationer med otillbörlig förmån

Anställd som får erbjudande om otillbörlig förmån eller gåva skall meddela detta till sin närmaste chef som sedan vidtar eventuella åtgärder i samråd med trygghets- och säkerhetschefen samt HR-enheten. Har en anställd som ägnar sig åt myndighetsutövning i sin tjänst fått en gåva eller förmån av utomstående skall detta alltid rapporteras till närmaste chef.

Förtroendevald som fått erbjudande om en otillbörlig förmån eller gåva skall meddela detta till trygghets- och säkerhetschefen för samråd och bedömning inför eventuell polisanmälan.

Misstänker någon att någon annan fått eller blivit erbjuden muta, skall detta anmälas till närmaste chef eller till trygghets- och säkerhetschefen. Det finns även möjlighet att anmäla genom kommunens visselblåsarrutiner för att åtnjuta lagens anonymitetsskydd.² Detsamma gäller i de fall någon misstänker att någon annan erbjuder eller erbjudit muta.

6. Stödmaterial

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har tagit fram skriften "Om mutor och jäv - vägledning för anställda i kommuner, landsting och regioner", senast reviderad 2012. Skriften är en uppdaterad version av "Om mutor och jäv - en vägledning för offentligt anställda" framtagen av Finansdepartementet och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) år 2006.

Fler exempel på fall av otillbörlig påverkan hittas i Institutet Mot Mutors rättsfallsbank, se <https://www.institutetmotmutor.se/rattsfallsbank/> (10 september 2021)

Mer information kan även hittas i den så kallade näringslivskoden, "Kod mot korruption i näringslivet", fastställd senast 2020 av Institutet Mot Mutor. Dokumentet kan hämtas eller beställas via Institutet Mot Mutors hemsida, se <https://www.institutetmotmutor.se/skrifter/naringslivskoden/> (10 september 2021)

² Se även kommunens visselblåsarpolicy.